

แนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี Guidelines to Promote the Observance of Five Precepts among the Elderly in Chonburi

บุญรอด บุญเกิด¹ และพิชญรัตน์ เหมนาไลย²
Boonrod Boongird and Pitchayarat Hamnalai

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี เปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุ โดยจำแนกตามสถานภาพภูมิหลัง และหาแนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี ได้มาโดยวิธีการสุ่มจากประชากรแบบแบ่งชั้นภูมิ จำนวน 396 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งมีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ อยู่ระหว่าง .31 - .80 และค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ .96 วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ ความถี่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สถิติเปรียบเทียบ t-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ใช้วิธีการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี กำหนดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด
2. เปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรีโดยรวม เมื่อจำแนกตามเพศ และจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ผู้สูงอายุมีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อจำแนกตามภูมิลำเนา และจำแนกตามรายได้ พบว่า ผู้สูงอายุมีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ไม่แตกต่างกัน

3. แนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี พบว่า ควรให้ความสนใจกับการพัฒนาและส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุทั้ง 5 ข้อ ซึ่งรูปแบบและวิธีการส่งเสริมควรจะมีหลากหลายโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับช่วงอายุที่แตกต่างกันของผู้สูงอายุ อาจอยู่ในรูปแบบของกิจกรรม/โครงการ กระบวนการกลุ่ม การศึกษาดูงาน การให้รางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ผู้สูงอายุที่ปฏิบัติดี และการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศีล 5 เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจเกี่ยวกับศีล 5 อย่างถูกต้อง สิ่งสำคัญที่มีส่วนส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุ คือ

- 1) ตัวผู้สูงอายุ ต้องเป็นผู้ที่ตระหนักและเห็นความสำคัญของศีล 5 มีความพร้อมและความสนใจที่จะเข้าร่วมทุกๆ กิจกรรม

- 2) นโยบายและการให้การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

¹ อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

² อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาศาสนาและปรัชญา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

3) ความร่วมมือกันทำงานพัฒนาผู้สูงอายุในท้องถิ่น ระหว่างบ้าน วัด และหน่วยงานภาครัฐ ที่ต้องทำงานในลักษณะบูรณาการและร่วมมือกันอย่างแท้จริง การส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุควรเป็น การประสานความร่วมมือกันในทุกๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันส่งเสริม โดยเริ่มจากหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้สูงอายุมากที่สุด คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

คำสำคัญ : ศีล 5, ผู้สูงอายุ, การดำเนินชีวิต

Abstract

This research aimed to study the level of the observance of the 5 precepts among the elderly in Chaonburi, compare the observance of the 5 precepts of the elderly classified by backgrounds, and to find guidelines to promote the observance of the 5 precepts among the elderly in Chonburi. The samples comprised the elderly who were above 60 years residing in Chonburi. 396 samples were selected by stratified random sampling method. Questionnaires were used with the discrimination of .31 - .80. The reliability was at .96. SPSS program was used to find percentage, mean, S.D. t-test, one-way ANOVA, Least Significant Difference, and a group discussion of 10 people for the guideline of the observance of 5 precepts were utilized. Content analysis was as follows:

1. Level of the observance of the 5 precepts among the elderly in Chonburi was high holistically.

2. The comparison of the observance of the 5 precepts among the elderly classified by sex found that holistically, male and female elderly people observed the 5 precepts with statistical significance of 0.05. When classified by residence and incomes, the study revealed statistically insignificance.

3. The guidelines to promote the observance of the 5 precepts among the elderly in Chonburi should emphasis on the promotion and development along with all of those 5 precepts. Forms and methods should be various and suitable for the different age ranges of the elderly. The promotion and development could be activities/projects, group process, field trips, incentives for those who do well, and training for better understanding of the 5 precepts. The factors affecting the promotion of the 5 precepts were as follows: 1) the elderly themselves. The elderly needed to be well aware of the 5 precepts and ready to take part in activities. 2) Policies, and supports from the related institutes were crucial because they help to put theories into practices continually. 3) The collaboration among families, temples, and government institutes was another important factor. They could integrate their forces and work together. The promotion of the observance of the 5 precepts should not be done by one particular institute, but it should be the collaboration among institutes. It can be initiated by the organization closest to the elderly, Local Administrative Organizations.

Keywords : Five Precepts, Elderly, Observance

บทนำ

ประเทศไทยในปัจจุบันจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีจำนวนประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็วมาก จากข้อมูลการคาดการณ์การเพิ่มขึ้นของประชากรของประเทศไทยในรอบทุกๆ 10 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2553-2583 ของสำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า จำนวนประชากรผู้สูงอายุของไทยทั้งหมดใน พ.ศ. 2553 มีจำนวนประมาณ 8.5 ล้านคน ในพ.ศ. 2563 จำนวนผู้สูงอายุไทยจะเพิ่มขึ้นเป็น 12.6 ล้านคน ใน พ.ศ. 2573 จำนวนผู้สูงอายุของไทยจะเพิ่มขึ้นเป็น 17.5 ล้านคน และใน พ.ศ. 2583 ประเทศไทยจะมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุจำนวน 20.5 ล้านคน (กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ , 2560: ออนไลน์) การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรผู้สูงอายุในอัตราที่รวดเร็วเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อหลายด้านกับประเทศไทยทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุจึงจัดเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสถานการณ์ของประเทศ ทำให้หลายหน่วยงานให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญจุดหมายหนึ่งของการพัฒนาประเทศ การให้ความสำคัญกับเรื่องของคุณภาพชีวิตของประชากร การมีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นสิ่งที่ทุกคนปรารถนา เป้าหมายของการพัฒนาประชากรในประเทศไทย ย่อมต้องการจะให้ประชากรในประเทศมีคุณภาพชีวิตที่ดี มุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ เพื่อให้เกิดคุณภาพมากที่สุดในทุกกลุ่มอายุ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายหนึ่งที่ต้องให้ความสนใจในสถานการณ์เช่นนี้ คือ ประชากรวัยสูงอายุ (บุญรอด บุญเกิด และคณะ, 2559: 47)

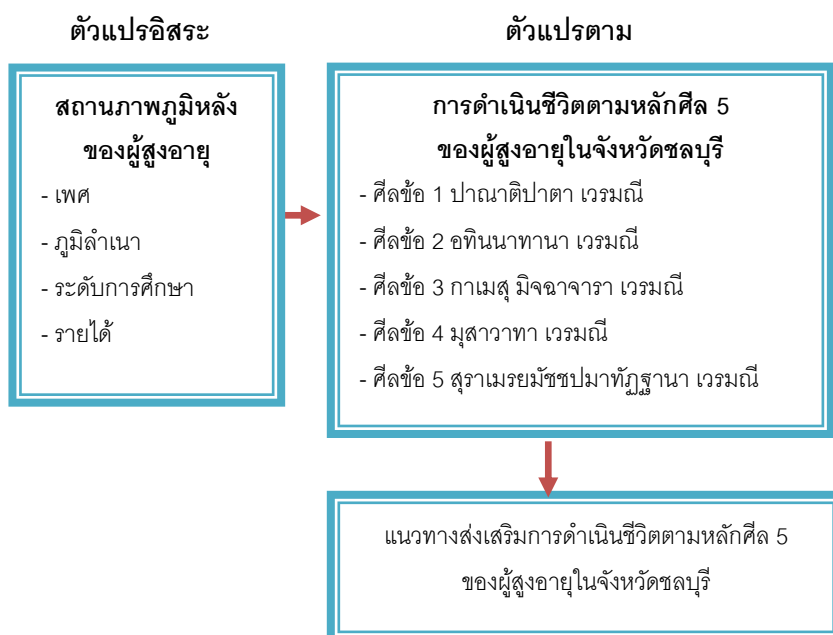
ผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจ ขณะเดียวกันความสัมพันธ์ทางสังคมก็ลดลงด้วย เพราะหมดภาระหน้าที่เรื่องงานและความรับผิดชอบ ผู้สูงอายุจึงเกิดความรู้สึกสูญเสียสถานภาพทางสังคมและมีความรู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า (บุญรอด บุญเกิด และคณะ, 2559: 47) ดังนั้น การพัฒนาผู้สูงอายุนอกจากการพัฒนาทางด้านร่างกาย เช่น การดูแลในเรื่องสุขอนามัยและอาหารการกินแล้ว การพัฒนาทางด้านจิตใจก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้ผู้สูงอายุยอมรับความเปลี่ยนแปลงตามความเป็นจริงตามธรรมชาติ ไม่เกิดความรู้สึกสูญเสียสถานภาพทางสังคมและไม่มีความรู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า มีทัศนคติต่อการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งจากที่กล่าวมานี้เครื่องมือสำคัญในการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ได้อีกประการหนึ่งก็คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยหลักธรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนานั้นล้วนแล้วแต่เป็นแนวปฏิบัติเพื่อการพัฒนาคนทั้งทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจ เป็นหลักในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทั้งสิ้น โดยเฉพาะหลักศีล 5 ที่ถือว่าเป็นหลักธรรมพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นเครื่องมือที่ช่วยควบคุมกาย วาจา และจิตใจของมนุษย์ให้เรียบร้อย เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข หากมีผู้ใดทำผิดศีลข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อแล้ว ก็แสดงพฤติกรรม หรือการกระทำที่ผิดปกติของมนุษย์ออกมา ซึ่งจะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวาย เกิดความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง หมู่คณะ และสังคมส่วนรวม (พัชรินทร์ รุจิรานุกูล และธันวดี ดอนวิเศษ, 2560: 272) ดังนั้น หากผู้สูงอายุได้ดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 แล้ว ก็จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เกิดการพัฒนาทางด้านจิตใจ และยังสามารถอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้เข้าใจและชักชวนบุคคลในครอบครัวให้ปฏิบัติตามหลักศีล 5 ได้อีกด้วย ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ในการศึกษาวิจัย คือ จังหวัดชลบุรี ซึ่งจากการศึกษางานวิจัยของบุญรอด บุญเกิด และคณะ (2559: 48) กล่าวว่า จังหวัดชลบุรีเป็นจังหวัดที่มีโรงงาน

อุตสาหกรรม แหล่งขนส่งสินค้า มีท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง เป็นจังหวัดที่มีเศรษฐกิจเจริญก้าวหน้าจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออก มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย มีผู้คนจำนวนมากทั้งที่เป็นคนไทยและชาวต่างชาติที่หลั่งไหลเข้ามาเพื่อการประกอบอาชีพและเข้ามาในรูปแบบนักท่องเที่ยว ดังนั้น ความเป็นชุมชนเมืองจึงเริ่มมีค่อนข้างสูง เกิดการหลั่งไหลเข้ามาของแรงงานและการย้ายถิ่นของประชากรจากภาคอื่นๆ เข้ามาในจังหวัดชลบุรีมากขึ้น และด้วยสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทุกคนในสังคมของจังหวัดชลบุรีต่างก็ต้องดูแลและช่วยเหลือตนเอง รวมทั้งต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจแบบทุนนิยมตลอดเวลา จากการที่จังหวัดชลบุรีเริ่มมีการขยายตัวและเติบโตเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ส่งผลให้ผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรีกลายเป็นกลุ่มบุคคลที่ครอบครัวและสังคมให้ความสำคัญน้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุประสบกับปัญหาต่างๆ มากมาย ทั้งในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเฉพาะส่งเสริมด้านการพัฒนาจิตใจของผู้สูงอายุที่พักอาศัยในจังหวัดชลบุรี โดยอาศัยหลักศีล 5 เป็นหลักในการดำเนินชีวิต งานวิจัยนี้ผู้วิจัยสนใจศึกษาระดับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี เปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามสถานภาพภูมิหลังของผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศ ภูมิฐานะ ระดับการศึกษา รายได้ และศึกษาหาแนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี เพื่อประโยชน์ในการนำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี
2. เพื่อเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามสถานภาพภูมิหลัง
3. เพื่อหาแนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาวิจัยแบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาระดับการดำเนินชีวิตและเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามสถานภาพภูมิหลัง มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research)

ประชากร ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี ทั้ง 11 อำเภอ รวมจำนวน 39,734 คน (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชลบุรี, 2559)

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี ได้มาโดยวิธีการสุ่มจากประชากรแบบแบ่งชั้นภูมิตามอำเภอ ได้กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่พักอาศัยอยู่ในจังหวัดชลบุรี ทั้งสิ้นจำนวน 396 คน ตามสูตรการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยความคลาดเคลื่อน .05 ของยามาเน่ (Yamane, 1970: 580-581)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเพื่อศึกษาระดับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพภูมิหลังของผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ ได้แก่ เพศ ภูมิลำเนา ระดับการศึกษา และรายได้ โดยมีลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี มีลักษณะคำถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคอร์ท จำนวน 28 ข้อ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ผลงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาสร้างแบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี

2. สร้างแบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี เพื่อศึกษาระดับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี จำนวน 28 ข้อ

3. นำแบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรีที่สร้างขึ้น เสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity)

4. นำแบบสอบถามการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรีที่ได้รับจากผู้ทรงคุณวุฒิ มาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องเหมาะสม แล้วนำไปทดลองใช้ (Try out) กับผู้สูงอายุที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แล้วนำมาวิเคราะห์หาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ (Discrimination) โดยวิธีการหาค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Person's Product – Moment Correlation Coefficient) ระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมทั้งฉบับอยู่ระหว่าง .31-.80

5. นำแบบสอบถามที่มีค่าอำนาจจำแนกแต่ละข้อ ตั้งแต่ .20 ขึ้นไป จำนวน 28 ข้อ มาหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามทั้งฉบับ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha coefficient) ของครอนบาค (Cronbach, 1990: 202-204) ได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .96

6. นำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเชื่อมั่น (reliability) และมีความสมบูรณ์ จำนวน 28 ข้อ ไปใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากผู้ตอบแบบสอบถามมาแยกวิเคราะห์ ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพภูมิหลังของผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 4 ข้อ ได้แก่ เพศ ภูมิลำเนา ระดับการศึกษา และรายได้ โดยมีลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Check List) วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าความถี่ ร้อยละ

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี มีลักษณะคำถามเป็นแบบประเมินค่า (Rating Scale) ตามแบบของลิเคอร์ท (Best & Kahn, 1993: 247) วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และหาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และคำถามเป็นแบบประเมินค่านั้นเรียงจากระดับมากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด ผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์สำหรับประเมินระดับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรีทั้ง 5 ระดับ โดยเอาคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของคะแนนเป็นตัวชี้วัด กำหนดเป็นเกณฑ์และแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ยตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด และบุญส่ง นิลแก้ว, 2535: 23-24)

4.51 – 5.00	หมายถึง	มีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ระดับมากที่สุด
3.51 – 4.50	หมายถึง	มีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ระดับมาก
2.51 – 3.50	หมายถึง	มีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ระดับปานกลาง
1.51 – 2.50	หมายถึง	มีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ระดับน้อย
1.00 – 1.50	หมายถึง	มีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ระดับน้อยที่สุด

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาดำเนินการตามความมุ่งหมายของการวิจัย ในส่วนของการเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามสถานภาพภูมิหลัง ใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) และการทดสอบค่าที (t-test)

ตอนที่ 2 แนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการหาแนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อศึกษาแนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

กำหนดผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน ประกอบด้วย

1. ตัวแทนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการดูแลและพัฒนาผู้สูงอายุ จำนวน 4 คน
2. ตัวแทนจากหน่วยงานสำนักงานพระพุทธศาสนา และสถาบันศาสนา จำนวน 4 รูป/คน
3. ตัวแทนจากกลุ่มผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี จำนวน 2 คน

สรุปผลการวิจัย

1. ระดับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ข้อ เรียงลำดับตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ศีลข้อ 3 (กาเมสุ มิจจาจารา เวรมณี) ศีลข้อ 2 (อทินนาทานา เวรมณี) ศีลข้อ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) ศีลข้อ 5 (สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี) และศีลข้อ 1 (ปาณาติปาตา เวรมณี)

1.1 ด้านศีลข้อ 1 (ปาณาติปาตา เวรมณี) อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ข้อ และระดับมาก 3 ข้อ เรียงลำดับตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ เว้นจากการใช้งานสัตว์เกินกำลัง เว้นจากการยั่วให้สัตว์ต่อสู้กันเพื่อความสนุกสนาน และเว้นจากการกักขังหรือการนำสัตว์ไปโดยวิธีทรมาน ส่วนอันดับสุดท้าย คือ เว้นจากการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตด้วยตนเอง

1.2 ด้านศีลข้อ 2 (อทินนาทานา เวรมณี) อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ข้อ และระดับมาก 1 ข้อ เรียงลำดับตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ เว้นจากการทำทรัพย์สินผู้อื่นให้สูญหาย เช่น ลอบเฝ้าบ้านเรือนของผู้อื่น เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่ไม่มีผู้ให้ด้วยอาการเป็นโจร และเว้นจากการเอาสิ่งของของคนอื่นมาด้วยความมั่งง่าย ทำนองถือวิสาสะ เช่น เอาทรัพย์สินของเพื่อนไปใช้โดยไม่บอกให้เจ้าของรู้ ส่วนอันดับสุดท้าย คือ เว้นจากการแสวงหาทรัพย์สินในทางที่ไม่บริสุทธิ์ เช่น การปอกลอก รับสินบน

1.3 ด้านศีลข้อ 3 (กาเมสุ มิจจาจารา เวรมณี) อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทั้ง 5 ข้อ เรียงลำดับตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ เว้นจากการหลอกลวง ช่มชู้ คำประเวณี หรือล่วงเกินทางเพศต่างๆ เว้นจากการแย่งคนรักของคนอื่น และเว้นจากการไม่ล่วงเกินบุตรธิดาของผู้อื่นก่อนได้รับอนุญาต ส่วนอันดับสุดท้าย คือ เว้นจากการกีดกันความรักคนอื่น

1.4 ด้านศีลข้อ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 6 ข้อ และระดับมาก 1 ข้อ เรียงลำดับตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ เว้นจากการพูดเสริมความ จากเรื่องเล็กแต่พูดให้คนฟังเห็นว่าเป็นเรื่องใหญ่ เว้นจากการทำเล่ห์กะเท่ห์ ได้แก่ การอวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์เกินความจริง เช่น อวดวิเศษเรื่องไปห่วย และเว้นจากการทนสาบานเพื่อให้คนอื่นหลงเชื่อว่าตนไม่เป็นเช่นนั้น ส่วนอันดับสุดท้าย คือ เว้นจากการพูดปิด การโกหก เช่น ไม่เห็นว่าเป็น เห็นว่ามี

1.5 ด้านศีลข้อ 5 (สุราเมรายมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี) อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 3 ข้อ และระดับมาก 3 ข้อ เรียงลำดับตามคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ เว้นจากการเสพยาเสพติดให้โทษทุกชนิด เว้นจากการขายของมีเมา ขยายยาเสพติดแก่ผู้อื่น และเว้นจากการดื่มเมรัย คือ น้ำเมาที่ไม่ได้กลั่น ได้แก่ เบียร์ สาโท น้ำตาลเมา กระแช่ ส่วนอันดับสุดท้าย คือ เว้นจากการให้ของมีเมาแก่ผู้อื่น

2. เปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามสถานภาพภูมิหลัง ดังนี้

2.1 จำแนกตามเพศ โดยรวมพบว่า ผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิงมีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ในด้านศีลข้อ 3 (กาเมสุ มิจจาจารา เวรมณี) ศีลข้อ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) และศีลข้อ 5 (สุราเมรายมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี) ผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิงมีการดำเนินชีวิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเพศหญิงสูงกว่าเพศชาย ส่วนในด้านศีลข้อ 1 (ปาณาติปาตา เวรมณี) และศีลข้อ 2 (อทินนาทานา เวรมณี) เพศชายและเพศหญิงมีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ไม่แตกต่างกัน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศ

การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5	ชาย		หญิง		t	p
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD		
ศีลข้อ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี	4.52	.46	4.56	.42	.88	.38
ศีลข้อ 2 อทินนาทานา เวรมณี	4.75	.39	4.74	.38	.05	.96
ศีลข้อ 3 กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี	4.74	.43	4.95	.16	5.41*	.00
ศีลข้อ 4 มุสาวาทา เวรมณี	4.54	.46	4.76	.28	5.00*	.00
ศีลข้อ 5 สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี	4.35	.53	4.75	.32	7.93*	.00
รวม	4.56	.28	4.75	.19	6.85*	.00

* $p < .05$

2.2 จำแนกตามภูมิลำเนา โดยรวมมีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีการดำเนินชีวิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านศีลข้อ 1 (ปาณาติปาตา เวรมณี) ในด้านศีลข้อ 2 (อทินนาทานา เวรมณี) และในด้านศีลข้อ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามภูมิลำเนา

การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5	แหล่งข้อมูล	df	SS	MS	F	p
ศีลข้อ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี	ระหว่างกลุ่ม	10	3.94	.39	2.14*	.02
	ภายในกลุ่ม	385	70.81	.18		
	รวม	395	74.75			
ศีลข้อ 2 อทินนาทานา เวรมณี	ระหว่างกลุ่ม	10	6.28	.63	4.59*	.00
	ภายในกลุ่ม	385	52.71	.14		
	รวม	395	58.99			
ศีลข้อ 3 กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี	ระหว่างกลุ่ม	10	1.15	.11	1.28	.24
	ภายในกลุ่ม	385	34.48	.09		
	รวม	395	35.63			
ศีลข้อ 4 มุสาวาทา เวรมณี	ระหว่างกลุ่ม	10	2.79	.28	2.12*	.02
	ภายในกลุ่ม	385	50.62	.13		
	รวม	395	53.41			
ศีลข้อ 5 สุราเมรยมัชช ปมาทัฏฐานา เวรมณี	ระหว่างกลุ่ม	10	1.92	.19	.96	.48
	ภายในกลุ่ม	385	77.06	.20		
	รวม	395	78.97			

ตารางที่ 2 (ต่อ)

การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5	แหล่งข้อมูล	df	SS	MS	F	p
รวม	ระหว่างกลุ่ม	10	0.59	.06	1.01	.43
	ภายในกลุ่ม	385	22.38	.06		
	รวม	395	22.97			

* $p < .05$

2.3 จำแนกตามระดับการศึกษาโดยรวม มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านศีลข้อ 4 (มุสาวาทา เวมณี) ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี
จำแนกตามระดับการศึกษา

การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5	แหล่งข้อมูล	df	SS	MS	F	p
ศีลข้อ 1 ปาณาติปาตา เวมณี	ระหว่างกลุ่ม	2	.65	.32	1.72	.18
	ภายในกลุ่ม	393	74.11	.19		
	รวม	395	74.75			
ศีลข้อ 2 อทินนาทานา เวมณี	ระหว่างกลุ่ม	2	.73	.36	2.46	.09
	ภายในกลุ่ม	393	58.26	.15		
	รวม	395	58.99			
ศีลข้อ 3 กาเมสุ มิจจาจารา เวมณี	ระหว่างกลุ่ม	2	.31	.16	1.74	.18
	ภายในกลุ่ม	393	35.32	.09		
	รวม	395	35.63			
ศีลข้อ 4 มุสาวาทา เวมณี	ระหว่างกลุ่ม	2	3.05	1.52	11.89*	.00
	ภายในกลุ่ม	393	50.36	.13		
	รวม	395	53.41			
ศีลข้อ 5 สุราเมรยมัชช ปมาทัฏฐานา เวมณี	ระหว่างกลุ่ม	2	.08	.04	.21	.81
	ภายในกลุ่ม	393	78.89	.20		
	รวม	395	78.97			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	2	.36	.18	3.13*	.04
	ภายในกลุ่ม	393	22.61	.06		
	รวม	395	22.97			

* $p < .05$

2.4 จำแนกตามรายได้ โดยรวมมีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่างกัน มีการดำเนินชีวิต แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านศีลข้อ 2 (อทินนาทานา เวรมณี) และในด้านศีลข้อ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี จำแนกตามรายได้

การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5	แหล่งข้อมูล	df	SS	MS	F	p
ศีลข้อ 1 ปาณาติปาตา เวรมณี	ระหว่างกลุ่ม	4	.23	.06	.30	.87
	ภายในกลุ่ม	391	74.52	.19		
	รวม	395	74.75			
ศีลข้อ 2 อทินนาทานา เวรมณี	ระหว่างกลุ่ม	4	1.50	.38	2.56*	.04
	ภายในกลุ่ม	391	57.49	.15		
	รวม	395	58.99			
ศีลข้อ 3 กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี	ระหว่างกลุ่ม	4	.16	.04	.45	.77
	ภายในกลุ่ม	391	35.47	.09		
	รวม	395	35.63			
ศีลข้อ 4 มุสาวาทา เวรมณี	ระหว่างกลุ่ม	4	3.38	.85	6.61*	.00
	ภายในกลุ่ม	391	50.02	.13		
	รวม	395	53.41			
ศีลข้อ 5 สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี	ระหว่างกลุ่ม	4	.74	.18	.92	.45
	ภายในกลุ่ม	391	78.23	.20		
	รวม	395	78.97			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	4	.43	.11	1.88	.11
	ภายในกลุ่ม	391	22.54	.06		
	รวม	395	22.97			

* $p < .05$

3. แนวทางส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี ดังนี้

3.1 การส่งเสริมควรให้ความสนใจกับการพัฒนาศีลทั้ง 5 ข้อ

การส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุควรให้ความสนใจกับการพัฒนาศีลทั้ง 5 ข้อ เพราะเป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะกลุ่มช่วงวัยผู้สูงอายุนี้นี้จะเป็นต้นแบบการดำเนินชีวิตที่ดีแก่ลูกหลานในแต่ละช่วงวัยต่อไป นอกจากนี้ศีล 5 ในข้อที่ 4 และ 5 ถือเป็นข้อที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในลำดับต้นๆ ที่ควรให้ความสำคัญ กล่าวคือ ศีลข้อที่ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) นั้น เป็นข้อที่บุคคลรักษาไว้ได้ยากและจะล่วงละเมิดได้ง่ายที่สุด สาเหตุเพราะการละเมิดศีลข้อนี้ใช้ความพยายามในการกระทำน้อยกว่าข้ออื่นๆ ส่วนศีลข้อที่ 5

(สุราเมรมย์ชปมาทภูฐานา เวมณี) เป็นข้อที่บุคคลหากล่วงละเมิดแล้ว อาจส่งผลให้ล่วงละเมิดศีลข้ออื่นๆ ตามมาอีกด้วย

3.2 การส่งเสริมควรจะมีรูปแบบรวมทั้งวิธีการส่งเสริมที่หลากหลายและความเหมาะสมกับช่วงอายุของผู้สูงอายุ รูปแบบ วิธีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุควรจะมีรูปแบบรวมทั้งวิธีการส่งเสริมที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับช่วงอายุของผู้สูงอายุที่แตกต่างกันเป็นหลัก ซึ่งอาจแบ่งกลุ่มผู้สูงอายุออกเป็น 3 ช่วง เช่น ผู้สูงอายุช่วงตอนต้น มีอายุระหว่าง 60-69 ปี และผู้สูงอายุช่วงตอนกลาง มีอายุระหว่าง 70-79 ปี และผู้สูงอายุช่วงตอนปลาย มีอายุระหว่าง 80 ปีขึ้นไป เพื่อสะดวกในจัดรูปแบบการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุ สำหรับรูปแบบและวิธีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 อาจอยู่ในรูปแบบของกิจกรรม/โครงการ กระบวนการกลุ่ม การศึกษาดูงาน การให้รางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ผู้สูงอายุที่ปฏิบัติดี เป็นต้น นอกจากนี้การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศีล 5 เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจเกี่ยวกับศีล 5 อย่างถูกต้อง จนนำไปสู่การคิดที่ถูกต้อง การปฏิบัติที่ถูกต้องได้ในที่สุดถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะในทุกรูปแบบและวิธีการที่จัดขึ้น หากผู้สูงอายุมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับศีล 5 การลงมือปฏิบัติก็อาจจะเกิดความผิดพลาดตามมา

3.3 การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุ ตระหนักและเห็นความสำคัญของศีล 5 มีนโยบายและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องสิ่งสำคัญที่มีส่วนส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุ อันดับแรก คือ ตัวผู้สูงอายุ ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่ตระหนักและเห็นความสำคัญของศีล 5 มีความพร้อมและความสนใจที่จะเข้าร่วมทุกๆ กิจกรรมการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 จากนั้นสิ่งสำคัญประการต่อมา คือ นโยบายและการให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ในผู้สูงอายุ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ซึ่งในระยะแรกๆ อาจมีลักษณะเป็นกิจกรรม/โครงการนำร่องในบางพื้นที่ ต่อจากนั้นจึงเริ่มขยายผลในวงกว้างมากขึ้น และสิ่งสำคัญประการสุดท้าย คือ ความร่วมมือกันทำงานพัฒนาผู้สูงอายุในท้องถิ่น ระหว่างบ้าน วัด และหน่วยงานภาครัฐ (บวร) ในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุ ที่ต้องทำงานในลักษณะบูรณาการและร่วมมือกันอย่างแท้จริง

3.4 การส่งเสริมต้องมีการประสานความร่วมมือกันในทุกๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานหลักที่มีบทบาทในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุนั้นไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงหน่วยงานเดียว แต่ควรเป็นการประสานความร่วมมือกันในทุกๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันส่งเสริม โดยเริ่มจากหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้สูงอายุมากที่สุด คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อน ไปจนถึงระดับกระทรวง เช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานจากภาคเอกชนที่อาจมีบทบาทในการส่งเสริมด้านงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาวิจัยที่นำเสนอข้างต้น ผู้วิจัยแบ่งการอภิปรายผลการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็น ดังนี้

1. ระดับการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรีใช้ชีวิตตามหลักศีล 5 ได้เป็นอย่างดี

ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากอิทธิพลคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่ฝังรากลึกมาอย่างยาวนานในตัวบุคคล ทำให้การดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุใช้ชีวิตในทางที่ติงามตามหลักศีล 5 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า ในด้านศีลข้อ 3 (กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี) เป็นข้อที่ผู้สูงอายุสามารถปฏิบัติตนโดยการรักษาศีลข้อนี้ได้มากที่สุดเมื่อเทียบกับข้ออื่นๆ ซึ่งในด้านศีลข้อ 3 นี้ สำหรับผู้สูงอายุจะรักษาได้ดี อาจเนื่องมาจากวัยของผู้สูงอายุด้วยสภาพทางกายภาพนั้นมีความเสื่อมถอยไปเป็นธรรมดา จึงไม่เอื้อต่อการกระทำตนให้ผิดจากศีลข้อนี้ สอดคล้องกับที่ ศีราภรณ์ ทับสายทอง (2533) กล่าวว่า ความสูงอายุหรือความชราภาพเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงทั้งทางร่างกาย จิตใจ และพฤติกรรมที่เกิดขึ้นตามอายุ วัยสูงอายุเป็นวัยที่บุคคลต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์อย่างมากมาย ซึ่งโดยมากเป็นไปในทางลบ สอดคล้องกับที่ สุมาลี สังข์ศรี (2540) กล่าวว่า บุคคลเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงหลายด้านด้วยกัน สรุปประเด็นสำคัญ เช่น ด้านร่างกาย ร่างกายจะเปลี่ยนแปลงไปตามวัย อวัยวะต่างๆ ส่วนเสื่อมถอยด้วยสมรรถภาพลง การทำงานของอวัยวะต่างๆ อ่อนแอ สุขภาพไม่แข็งแรง อาจเจ็บป่วยได้ง่าย ส่งผลให้การดำเนินชีวิตไม่ได้กระทำผิดเกี่ยวกับในด้านศีลข้อ 3 (กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี) จึงรักษาศีลข้อนี้ได้ดีกว่าข้ออื่นๆ

นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุปฏิบัติตนโดยรักษาศีลข้อ 1 (ปาณาติปาตา เวรมณี) ได้น้อยกว่าข้ออื่นๆ ถือเป็นลำดับสุดท้ายในจำนวนศีลทั้ง 5 ข้อ ซึ่งอาจเป็นเพราะศีลข้อที่ 1 เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและกลุ่มผู้สูงอายุนั้นต้องใช้ชีวิตตามลำพัง สอดคล้องกับที่สุมาลี สังข์ศรี (2540) กล่าวว่า ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เมื่อบุคคลเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ลูกหลานก็เจริญเติบโตแล้ว ในครอบครัวจำนวนมากลูกหลานจะแต่งงานมีครอบครัวใหม่ ผู้สูงอายุก็ต้องอยู่กันเองตามลำพังบ้าง หรือผู้สูงอายุอาจจะต้องเผชิญกับความพลัดพรากต่างๆ ทั้งญาติพี่น้อง คู่ครอง หรือในลักษณะของสังคมแบบทุนนิยม บางครั้งต้องเลี้ยงดูบุตรหลานซึ่งพ่อแม่จำเป็นต้องไปทำงานไม่มีเวลาเลี้ยงดู การดำเนินชีวิตจึงยากที่จะรักษาศีลข้อ 1 เช่น ฆ่าสัตว์เพื่อประกอบอาหาร เป็นต้น ประกอบกับปัจจัยด้านรายได้ที่ลดลง ดังที่ สุมาลี สังข์ศรี (2540) กล่าวว่า ด้านรายได้ ผู้สูงอายุที่เคยได้รับเป็นประจำจะมีการเปลี่ยนแปลงไป บางคนรายได้ลดลงไปมาก จนทำให้ผู้สูงอายุมีสภาพการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป สอดคล้องกับที่ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ (2544) กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้สูงอายุผู้สูงอายุจะมีความต้องการด้านการเงินมากขึ้น ในกรณีที่ถูกปฏิเสธจากแหล่งทรัพยากรทางการเงิน เช่น การเกษียณอายุ ทำให้ครอบครัวของผู้สูงอายุต้องเผชิญกับการมีรายได้จำกัด รวมทั้งภาวะทางเศรษฐกิจที่ถดถอย ส่งผลกระทบต่อรายได้ของผู้สูงอายุทั้งสิ้น ดังนั้น เมื่อสถานะทางการเงินที่ไม่มีรายได้เหมือนเดิมทำให้การดำรงชีวิตมีความเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดศีลข้อ 1 ได้สูง อีกทั้งด้วยสภาพจิตใจที่เปลี่ยนแปลงไปดังที่ กิตติภักดิ์ วิทยาภรณ์ (2553) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจ ในวัยผู้สูงอายุมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายอย่าง ซึ่งเป็นไปในทางลบ ได้แก่ การสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก การสูญเสียความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ การสูญเสียสัมพันธ์ภาพในครอบครัว และความสูญเสียสมรรถภาพทางเพศ ซึ่งเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ทางจิตใจ มีผลทำให้ผู้สูงอายุเกิดความวิตกกังวลรู้สึกกลัวตนเองด้อยค่า ก่อให้เกิดความเหงา ความเศร้า และเบื่อหน่ายได้ง่าย ซึ่งปัญหาดังกล่าวของผู้สูงอายุนี้จึงต้องหาสัตว์มาเลี้ยงเพื่อเป็นเพื่อนคลายความเหงา ความเศร้า อาจมีการกักขังทรมานสัตว์เลี้ยง สาเหตุมาจากการหลงลืมให้อาหาร ตีทำร้ายเวลาสัตว์ดื้อและนำไปสู่การผิดศีลข้อ 1 ได้

2. การเปรียบเทียบการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี ตามสถานภาพภูมิหลังพบว่า โดยรวมจะมีความแตกต่างกันเมื่อจำแนกตามเพศ และจำแนกตามระดับการศึกษา แต่เมื่อจำแนกตามภูมิฐานะ และจำแนกตามรายได้ โดยรวมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรีไม่แตกต่างกัน

จากผลการวิจัยเมื่อจำแนกตามเพศ การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี โดยรวมพบว่า เพศชายและเพศหญิงมีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ระหว่างเพศชายและหญิงโอกาสการปฏิบัติในการรักษาศีล 5 แตกต่างกันไป ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะการอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวในสังคมไทย ที่เพศชายและเพศหญิงมีโอกาสในการแสดงออกด้านพฤติกรรมในสังคมแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ในด้านศีลข้อ 3 (กาเมสุ มิจจาจารา เวรมณี) ศีลข้อ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) และศีลข้อ 5 (สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี) เพศชายและเพศหญิงมีการดำเนินชีวิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเพศหญิงสูงกว่าเพศชาย อาจเนื่องด้วยในอดีตสังคมไทยมีความเคร่งครัดเกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศและค่านิยมเกี่ยวกับการรักษาวงศ์วงศ์วานตัวของหญิงไทย เช่น สุภาพสตรีสอนหญิงที่พยายามจะสั่งสอนอบรมให้หญิงไทยประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบประเพณี ลูกผู้หญิงจึงถูกอบรมอย่างเข้มงวดกดขี่มากกว่าลูกผู้ชาย และหญิงที่ผิดต้องไม่ข้องเกี่ยวกับบอยมุขทั้งปวง ทำให้ในด้านการปฏิบัติตามศีลข้อ 3 (กาเมสุ มิจจาจารา เวรมณี) ศีลข้อ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) และศีลข้อ 5 (สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี) เพศหญิงจึงปฏิบัติได้ดีกว่าเพศชาย โดยเฉพาะด้านการปฏิบัติตามศีลข้อ 3 (กาเมสุ มิจจาจารา เวรมณี) สอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวรีย์ ตะโพนทอง และคณะ (2548) ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการนำศีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนิสิตนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษารัฐบาลในกรุงเทพฯ ผลการวิจัยเกี่ยวกับด้านความแตกต่างทางพฤติกรรมการนำศีล 5 ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พบว่า เพศชายจะละเมิดศีลข้อ 3 มากกว่าเพศหญิง และเมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี โดยรวมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ระดับการศึกษาส่งผลต่อการดำเนินชีวิตในการรักษาศีล 5 ของผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนใหญ่ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะปฏิบัติตามโดยการรักษาศีลได้ดีกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาที่ต่ำกว่า เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ศีลข้อ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) ผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงจะปฏิบัติตามโดยการรักษาศีลได้ดีแสดงให้เห็นว่า การศึกษาสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคคลได้อย่างแท้จริง สมดังพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ที่พระราชทานแก่ครูใหญ่และนักเรียน ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต ความว่า “การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ ทัศนคติ ค่านิยมและคุณธรรมของบุคคล เพื่อให้เป็นพลเมืองดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เมื่อบ้านเมืองประกอบไปด้วยพลเมืองที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การพัฒนาประเทศชาติก็ย่อมทำได้ โดยสะดวกราบรื่น ได้ผลที่แน่นอนและรวดเร็ว...” จากพระราชดำรัสนี้ทำให้เห็นว่า การศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการพัฒนาทัศนคติ ค่านิยมและคุณธรรมในตัวบุคคลได้ แต่เมื่อจำแนกตามภูมิฐานะ และจำแนกตามรายได้ พบว่า การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี โดยรวมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุที่มีภูมิฐานะอยู่ในแต่ละอำเภอของจังหวัดชลบุรี มีรายได้ระดับใดก็ตามจะมีการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยเกี่ยวกับภูมิฐานะและรายได้ไม่มีผลต่อการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี เนื่องจากผู้สูงอายุทุกคนจะมีบทบาททางสังคมและบทบาทในการหารายได้ที่ลดน้อยลง สอดคล้องกับที่ สุรกุล เจนอบรม (2541) กล่าวว่า ความเป็นผู้สูงอายุได้จากบทบาทหน้าที่ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอาจจะลดน้อยลง การมีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลอื่นๆ รวมไปถึงด้านครอบครัว เพื่อน ตลอดจนความรับผิดชอบในการทำงานและบทบาททางสังคมด้านอื่นๆ ด้วย

สอดคล้องกับที่ กิตติภักดิ์ วิทยาภรณ์ (2553) กล่าวว่า ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุ เช่น การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม ผู้สูงอายุจะลดบทบาทของตนเอง การเกี่ยวข้องกับทางสังคมและกิจกรรมต่างๆ ทางสังคมจะน้อยลง วงสังคมแคบและเกี่ยวข้องกับคนอื่นก็เฉพาะกิจกรรมบางอย่างเท่านั้น สอดคล้องกับที่ สุมาลี สังข์ศรี (2540) กล่าวว่า ผู้สูงอายุจะมีสมรรถภาพในการทำงานลดลง ซึ่งมีผลมาถึงอาชีพและการหารายได้ เพราะฉะนั้น ในช่วงวัยสูงอายุนี้อาจมีสภาพการเปลี่ยนแปลงของรายได้ พบว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากต้องพึ่งพาอาศัยบุตรหลาน ญาติพี่น้อง จึงทำให้การดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ไม่แตกต่างกันไม่ว่าจะอยู่ในภูมิภูลำเนาใด รายได้ระดับใด ถ้าเป็นกลุ่มผู้สูงอายุแล้วก็จะมีการดำเนินชีวิตในลักษณะคล้ายคลึงกัน

3. แนวทางการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุควรให้ความสนใจกับการพัฒนาศีลทั้ง 5 ข้อ เพราะเป็นพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะกลุ่มช่วงวัยผู้สูงอายุนี้อาจเป็นต้นแบบการดำเนินชีวิตที่ดีแก่ลูกหลานในแต่ละช่วงวัยต่อไป สะท้อนให้เห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีคุณค่าต่อสังคมเป็นอย่างมาก เป็นแหล่งความรู้ความชำนาญ และเป็นผู้ธำรงไว้ซึ่งประเพณี วัฒนธรรม อีกทั้งยังเป็นสายใยสำคัญของครอบครัวอีกด้วย เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลสำคัญของสังคม องค์การสหประชาชาติจึงมีมติให้มีวันผู้สูงอายุสากล หรือวันผู้สูงอายุโลกขึ้น โดยกำหนดให้ตรงกับวันที่ 1 ตุลาคมของทุกปี และผลการวิจัยยังพบว่า ศีล 5 ในข้อที่ 4 และ 5 ถือเป็นข้อที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในลำดับต้นๆ ที่ควรให้ความสำคัญ กล่าวคือ ศีลข้อที่ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) นั้น เป็นข้อที่บุคคลรักษาวินัยได้ยากและจะล่วงละเมิดได้ง่ายที่สุด สาเหตุเพราะการละเมิดศีลข้อนี้ใช้ความพยายามในการกระทำน้อยกว่าข้ออื่นๆ ส่วนศีลข้อที่ 5 (สุราเมรัยมิชฌมาทัญฐานา เวรมณี) เป็นข้อที่บุคคลใดหากล่วงละเมิดแล้วอาจส่งผลให้ล่วงละเมิดศีลข้ออื่นๆ ตามมาอีกด้วย โดยรูปแบบ วิธีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุ ควรจะมีรูปแบบรวมทั้งวิธีการส่งเสริมที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับช่วงอายุของผู้สูงอายุที่แตกต่างกันเป็นหลัก โดยอาจแบ่งเป็น 3 ช่วง ซึ่งสอดคล้องกับที่ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้กำหนดว่า ผู้สูงอายุหมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป โดยได้แบ่งผู้สูงอายุออกเป็น 3 กลุ่มตามช่วงวัย คือ กลุ่มผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60-69 ปี) กลุ่มผู้สูงอายุวัยกลาง (อายุ 70-79 ปี) และกลุ่มผู้สูงอายุวัยปลาย (อายุ 80 ปีขึ้นไป) เพื่อสะดวกในจัดรูปแบบการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุ สำหรับรูปแบบและวิธีการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 อาจอยู่ในรูปแบบของกิจกรรม/โครงการ กระบวนการกลุ่ม การศึกษาดูงาน การให้รางวัลเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ผู้สูงอายุที่ปฏิบัติดี เป็นต้น นอกจากนี้การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศีล 5 เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าใจเกี่ยวกับศีล 5 อย่างถูกต้อง จนนำไปสู่การคิดที่ถูกต้อง การปฏิบัติที่ถูกต้องได้ในที่สุดถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะในทุก รูปแบบและวิธีการที่จัดขึ้น หากผู้สูงอายุมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับศีล 5 การลงมือปฏิบัติก็อาจจะเกิดความผิดพลาดตามมา สิ่งสำคัญที่มีส่วนส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุ อันดับแรก คือ ตัวผู้สูงอายุ ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่ตระหนักและเห็นความสำคัญของศีล 5 มีความพร้อมและความสนใจที่จะเข้าร่วมทุกๆ กิจกรรมการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 เพราะหากผู้สูงอายุไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาใดๆ ก็ทำได้ยาก จากนั้นสิ่งสำคัญประการต่อมา คือ นโยบายและการให้การสนับสนุนเกี่ยวกับการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ซึ่งในระยะแรกๆ อาจมีลักษณะเป็นกิจกรรม/โครงการนำร่องในบางพื้นที่ ต่อจากนั้นจึงเริ่มขยายผลในวงกว้างมากขึ้น และสิ่งสำคัญประการสุดท้าย คือ ความร่วมมือกันทำงานพัฒนาผู้สูงอายุในท้องถิ่น ระหว่างบ้าน วัด และหน่วยงานภาครัฐ (บวร) ในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุ ที่ต้องทำงานในลักษณะบูรณา

การและร่วมมือกันอย่างแท้จริง ซึ่งทั้งบ้าน วัด และหน่วยงานภาครัฐ ล้วนเป็นหน่วยงานที่มีความใกล้ชิดกับผู้สูงอายุ ทั้งนี้หน่วยงานหลักที่มีบทบาทในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ในผู้สูงอายุไม่ใช่หน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งเพียงหน่วยงานเดียวเท่านั้น แต่ควรเป็นการประสานความร่วมมือกันในทุกๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อร่วมกันส่งเสริม โดยเริ่มจากหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้สูงอายุมากที่สุด คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อน ไปจนถึงระดับกระทรวง เช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานจากภาคเอกชนที่อาจมีบทบาทในการส่งเสริมด้านงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การศึกษามีส่วนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี ดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ได้ดี ดังนั้น การส่งเสริมการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ ควรนำการศึกษาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม เช่น การบรรยายให้ความรู้เพิ่มเติมให้กับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นความสำคัญของศีล 5 มากขึ้น
2. การส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี ควรจะมีรูปแบบรวมทั้งวิธีการส่งเสริมที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับช่วงอายุของผู้สูงอายุที่แตกต่างกัน เพื่อสะดวกในจัดรูปแบบการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 สำหรับผู้สูงอายุที่เป็นเพศชายอาจเน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมในด้านศีลข้อ 3 (กาเมสุ มิจจาจารา เวรมณี) ศีลข้อ 4 (มุสาวาทา เวรมณี) และศีลข้อ 5 (สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี) ให้มากขึ้น
3. การสนับสนุนเกี่ยวกับการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ในผู้สูงอายุจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงสู่การปฏิบัติควรเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง มีการร่วมมือกันทำงานพัฒนาผู้สูงอายุในท้องถิ่น ระหว่างบ้าน วัด และหน่วยงานภาครัฐ (บวร) ในการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุ ที่ต้องทำงานในลักษณะของบูรณาการและให้ความร่วมมือกันอย่างแท้จริง
4. ควรมีการประสานความร่วมมือกันในทุกๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันส่งเสริม โดยเริ่มจากหน่วยงานที่อยู่ใกล้ชิดกับผู้สูงอายุมากที่สุด คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งจะเป็นแกนนำหลักในการขับเคลื่อน ไปจนถึงระดับกระทรวง และหน่วยงานจากภาคเอกชนที่อาจมีบทบาทในการส่งเสริมด้านงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาและพัฒนารูปแบบการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของผู้สูงอายุในจังหวัดชลบุรี
2. ศึกษาและเปรียบเทียบการส่งเสริมการดำเนินชีวิตตามหลักศีล 5 ของประชากรในแต่ละกลุ่มช่วงวัยของผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2560). **สถานการณ์ผู้สูงอายุ**. [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก http://www.dop.go.th/upload/knowledge/knowledge_th_20163105110238_1.pdf. [2560, มกราคม, 27].
- กิตติภักดิ์ วิทยาภรณ์. (2553). **การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนตามแนวคิดปรัชญาศึกษาเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชา การศึกษานอกระบบโรงเรียน, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด และบุญส่ง นิลแก้ว. (2535). การอ้างอิงประชากรเมื่อใช้เครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่า กับกลุ่มตัวอย่าง. **วารสารวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม**. 3(1), 23-24.
- บุญรอด บุญเกิด และคณะ. (2559). การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมคุณภาพชีวิตด้านสังคมและจิตใจของผู้สูงอายุใน จังหวัดชลบุรี โดยใช้หลักไตรสิกขา. **วารสารวิจัยรำไพพรรณี**. 10(4), 44-55.
- พัชรินทร์ รุจิรานุกูล และธันวดี ดอนวิเศษ. (2560). แนวทางการส่งเสริมพฤติกรรมรักษาศีล 5 ของนักศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี. **วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**. 25(49), 269-289.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร และคณะ. (2544). รายงานการวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในประเทศไทยใน ประเด็นการเกื้อหนุนทางสังคมแก่ผู้สูงอายุ: พื้นที่ศึกษาในเขตภาคใต้. (เอกสารอัดสำเนา).
- ศิริวงศ์ ทับสายทอง. (2533). **จิตวิทยาผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชลบุรี. (2559). **จำนวนประชากร จำแนกตามช่วงอายุ ข้อมูลความจำเป็น พื้นฐาน (จปฐ.)**. ชลบุรี: สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดชลบุรี.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2540). การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุ โดยประยุกต์ใช้วิธีการศึกษาทางไกล. กรุงเทพฯ: 9119 เทคนิคพรินติ้ง.
- สุรกุล เจนอบรม. (2541). **วิทยาการผู้สูงอายุ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวรีย์ ตะโพนทอง และคณะ. (2548). **พฤติกรรมภรรยานาคีล 5 ไปใช้ในชีวิตประจำวันของนิสิตนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษารัฐบาล ในกรุงเทพมหานคร**. (เอกสารอัดสำเนา).
- Best and Kahn James V. (1993). **Research in Education**. (7th ed). Boston: Allyn and Bacon.
- Cronbach, L.J. (1990). **Essential of Psychological testing**. (5th ed). New York: Haper Collins.
- Yamane, Taro. (1970). **Statistics: And Introductory Analysis**. (2nd ed). New York: Harper & Row.